

Kompetence pacienta a informovaný souhlas

Adam Doležal, Tomáš Doležal

¹Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., Praha

Otázka kompetence pacienta bývá v praxi často řešena bez většího teoretického konceptu. Takový přístup, zaměřený na zjišťování kompetence pouze na základě intuice a zkušeností lékaře, může však v některých případech vést k jejímu neadekvátnímu posouzení u konkrétního pacienta. V konečném důsledku pak může dojít k tomu, že bude respektováno rozhodnutí nekompetentní osoby nebo naopak nerespektováno rozhodnutí osoby kompetentní. Obě varianty mohou mít závažné etické, ale i právní důsledky. Tento článek se proto zabývá teoretickými i praktickými otázkami kompetence u zletilých pacientů.

Klíčová slova: autonomie, beneficence, bioetika, informovaný souhlas, kompetence.

Competence and informed consent

The issue of a patient's competence is often solved in practice without a major theoretical concept. Such an approach, focused only on the basis of intuitions and experiences of physicians, however, may lead in some cases to an inadequate assessment of competence of a particular patient. Ultimately, it can happen that the decision of an incompetent person will be respected or that the decision of the competent person will be disrespected. Both possibilities can have ethical as well as legal consequences. This article addresses both theoretical and practical issues of competence in adult patients.

Key words: autonomy, beneficence, bioethics, competence, informed consent.

Úvod

Doktrína informovaného souhlasu je v současné době nepochybně etickým i právním základem pro vztah lékaře a pacienta v klinické praxi. Až na některé zákonem stanovené výjimky, jako je např. neodkladná péče, ochrana veřejného zdraví apod., musí být jakékoliv rozhodování o medicínských výkonech podloženo souhlasem pacienta. Ten musí být náležitě informován o povaze, účelu, následcích i rizicích poskytovaných zdravotních služeb. Aby institut informovaného souhlasu naplňoval svůj základní účel, musí být osoba¹, která jej uděluje, dostatečně kompetentní. Hodnocení kompetence pacienta, adekvátnosti jeho duševních schopností pro rozhodování o medicínském postupu, bývá v medicínské praxi nezbytné. Lékaři jsou velmi často konfrontováni se situací, kdy musí rozhodovat o tom, zda pacient je skutečně schopný rozhodovat o své zdravotní péči. Většinou řeší celou situaci na základě nabytých zkušeností a vlastní intuice – typicky např. na základě chování pacienta (případně změn v jeho chování), jeho oblékání, jeho celko-

vého vnějšího vzhledu nebo jeho komunikace s lékařem, schopnosti pochopit a porozumět, co je mu sdělováno, apod.

Ačkoliv taková intuitivní rozhodnutí bývají mnohdy správná, přesto je vhodnější, pokud lékař rozhoduje na základě určitých teoretických a praktických znalostí o této problematice, tj. má určitou strategii, jak rozlišovat mezi kompetentním a nekompetentním pacientem (1). Rozhodnutí o kompetentnosti pacienta má totiž zásadní etický význam – rozhoduje se zde o tom, zda má lékař nebo jiný zdravotnický pracovník respektovat autonomní volbu pacienta ve formě informovaného souhlasu (případně informovaného odmítnutí) nebo zda má za pacienta rozhodovat jiná osoba. Kompetentní osoba je schopna činit vlastní smysluplná rozhodnutí, z tohoto důvodu má být respektována její autonomie. Na druhou stranu, pokud osoba není kompetentní k rozhodování, pak ani není schopna autonomního rozhodnutí. V takovém případě je princip autonomie upozaděn a na jeho místo nastupují etické principy beneficence a nonmaleficence – základním cílem je, aby pacientovi nebyla způsobena újma a aby narůstal jeho prospěch (2).

¹ Pro účely tohoto článku uvažujeme pouze o zletilých pacientech, přičemž kompetence u nezletilých osob má řadu vlastních specifik.

KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA:

JUDr. Adam Doležal, Ph.D., LL.M., adam.dolezal@ilaw.cas.cz

Kabinet zdravotnického práva a bioetiky, Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i.

Cit. zkr: Vnitř Lék 2021; 67(1): e49–e55

Článek přijat redakcí: 19. 7. 2020

Článek přijat po recenzích k publikaci: 11. 1. 2021